

EN
A F H A N D L I N G,

HVOR I
GIVES EN OVERSIGT

AF
G R U N D I D E E R N E

I D E
D I O N Y S I A S K E O R G I E R.

AF
N. SCHOW,
JUSTITSRAAD OG PROFESSOR.

Jeg har i Sinde i flere enkelte Afhandlinger at oplyse de Dionysiaske Mysterier af Kunstmonumenter. Nærværende Afhandling er en blot Indledning, og indeholder en *Oversigt af Grundideerne i de Dionysiaske Orgier.*

At undersøge og berigtige de første Ideer i Menneskeheden's Cultur-Historie, er meget behageligt; man erholder derved et Lys, ved hvilket en stor Masse af mangehaande vigtige Ideer pludseligen opklares. Menneskeheden's Historie, endog i sit fierneste Old, bliver lærerig, og alt hvad Oldtiden har efterladt os af Skrifter og Kunstværker bliver os i høieste Grad vigtigt.

Denne store Epoche i Menneskeheden's Historie er høiest interessant og oplysende; hiin endnu større, længere og meer udstrakte Epoche, der gik foran denne, fattes os ganske. Saa snart vi spørge os selv: Hvorfra kom Mennesket? Hvad var dets Tilstand for dets Cultur's Begyndelse? vide vi inter.

Der hörer Mod til, fordomfri at sætte sig tilbage i hiin Menneskeheden's fierneste Oltid, der endnu er ældre end alle Oldsagner; fordi vi derved rystes i vor Barndoms maaskee kiæreste Ideer. Den første Idee, man, ved denne Aandens Forflyttelse i den fierneste Tilbagetid, ret klarligen kommer til at skue, er denne, at alle Oldsagner fra hvilket som helst Land og under hvilket som helst Himmelegn komme fra Mennesker: og det fra Mennesker, hvis Cultur enten var i sin Begyndelse eller allerede i betydeligt Fremskridt. I disse adspredte og som oftest usam-

menhængende og vidunderlige Oldsagner fremskinne allerførst hist og her enkelte lyse Puncter i Menneskehedens Historie. Hvad der er foregaaet med denne Klode og med Mennesket, førend det blev opmærksomt paa store og vigtige Gienstande, samlede Ideer, opfandt Midler, ved hvilke det meddelte hinanden og efterlod sildigere Slægter sine indsamlede Ideer, er ukiendt og indhyllet i et uigiennemtrængeligt Mørke. En mandig og moden Philosophie kan ikke erstatte os dette Tab af Kundskab eller kaste et Glimt af Lys paa dette Mørke uden ved rimelige Formodninger, hvilke Philosophen ad forskiellige Veie maa søge at udfinde, dels ved at benytte de hidtil giorte Fremskridt i Naturkyndigheden, dels ved Analogier, hentede fra Efterretninger om Vilde, der enten ere under Umælende eller staae paa lige Trin med samme.

Saasomt der er Spørgsmaal om Menneskehedens Culturhistorie, støder man strax paa Oldsagnerne hos den Nation, hvis Land og hvis kraftige Nationalaand det alstyrende Forsyn har brugt som Middel, ved hvilket Asiens tidlige og i sin Begyndelse standsede Cultur skulde forarbejdes, og derved beqvemgiøres til Udbredelse blandt de mod Vesten og Norden boende vilde og barbariske Folkeslags. Alstyrerens Hensigt ligger i Menneskehedens Culturhistorie soleklar for Alles Öine: Liv og uafslædig Virksomhed skulle befordres i det Hele, og hos Mennesket især fremmes ved Cultur. At dette er saa og ikke anderledes, öiner man, hvis man kiender Naturen og Mennesket; af Historien læses, at just de bedste Midler ere valgte til Öiemedets Opnaaelse. Drift til Virksomhed er i hele Naturen og hos Mennesket saa stærk, fast og stadig, at den neppe ved nogen anden Kraft standses

eller rykkes ud af sin engang fastsatte Orden. Derfor er og bliver en sand og varig Cultur blot et Product af Menneskenes egen Stræben og Virken. De af Grækernes Myther, som især oplyse Hovedepocheerne i Oldtidens Culturhistorie, ere størstedelen fra Mysterierne. Ved at anstille Undersøgelser over disse Myther, mærker man strax, at de staae i det nøieste Forhold til de Mysterier, fra hvilke de ere tagne, og at man end g efter dem kan fastsætte Mysteriernes forskellige Old. Jeg vil her ved Hielp af Mytherne give et kort Schema over Ideernes Gang i Grækernes forskellige Mysterier med Hensyn til Tiden. Alle disse Myther have dette med hinanden tilfælles, at de berette os den menneskelige Culturs Begyndelse; blot i Midlernes Angivelse ere de forskellige. Efter disse forskellige mysteriøse Mythers Forestillinger, er uden Tvivl Mennesket i Cultur gaet følgende Gang: Allerførst har Mennesket dannet sig selv religiøse Begreber; Særsyn og Kræfter i Naturen, under Billeder af levende Personer og virkende Væsener bleve Gienstande for dets Dyrkelse. Man fandt Metaller, smeltede dem og forfærdigede af dem Vaaben og nyttige Redskaber. Disse Ideer høre til den ældre Classe af Mysterier; til en yngre Classe henhøre Ideerne om Korn- og Viinavl, og disse Opfindelsers Virkninger paa Menneskets Tilstand. De fleste af de Græske Myther om Dionysus eller Bacchus hentydede til Menneskets Cultur og forandrede Tilstand ved Viinavl: det er af Hovedideerne i disse Myther, jeg her vil give en Oversigt. Det hertil hørende lærde Apparat er allerede samlet i *Sainte Croix* og er bekjendt; og med det vil jeg ikke giøre Ophold, da det ofte vilde afbryde Ideernes Fremstilling, og tilsidst giøre Oversigten vanskelig.

I ingen af den Græske Oldtids Myther er saamegen Forvirring, som i Mytherne om Dionysus. De meest forskielligartede Fortællinger og Opdigtelser ere sammenblandede, og under Navnet Διόνυσος forbundne til et Heelt. De fleste, som ikke have bemærket dette, have villet henføre alle Mytherne om Dionysus, og alle de religiøse Ideer, som i dem forekomme, til een Oprindelse, hvilken man efter forskiellige Meninger og Forudsætninger fastsat. Herodot, som fandt, at nogle Ting i de Dionysiaske religiøse Ceremonier fandtes og i Ægypten, ytrer (II, 49.) den Mening, at Melampus (en Person, som efter meget gamle Oldsagner skal have virket paa Grækenlands Cultur) af Ægypterne havde lært alle de religiøse Ideer, hvilke findes i de Dionysiaske Myther og Orgier; ikke destomindre antager han strax efter, at disse Ideer og religiøse Skikke ved Phoenicerne, der nemlig havde faaet dem fra Ægypterne, og især ved Cadmus vare bragte til Grækenland. Ingen, som nøie kiender disse Myther, kan tvivle om, at den første billedlige Idee om Dionysus, er kommen fra Österlandene. Denne Mening har iblandt Grækerne været saa almindelig, at den endog hyppigen er anvendt af Kunstnerne; derfor finder man paa Basreliefferne, hvor Bacchanaler, Viinhöste eller Bacchiske Processioner forestilles, Bacchus siddende paa en Vogn, der trækkes af Tigre eller Panthere; undertiden forestilles han ridende paa et Panther; undertiden staaende eller gaaende med et Panther ved Siden; undertiden have enkelte af Faunerne og Bacchantinderne en Beklædning af Pantherets Hud; paa nogle af de Basrelieffer, der forestille Bacchiske Processioner, sees en Elephant midt i Processionen; paa enkelte Basrelieffer, men som ere sieldne, findes den egentligen saa kaldte Indiske Bacchus, der, i Hen-

seende til Alder, Character og Costume, meget afviger fra den Græske Bacchus: denne er ung, munter, uden Skiæg og for det meste uden Beklædning; hiin aldret, alvorlig, med langt Skiæg og iført en nedhængende og iang österlandsk Klædning. Den eneste Statue af den Indiske Bacchus, jeg har seet, er den bekiendte i det Pio-Clementinske Museum, af ældre Archæologer urigtigen kaldet Sardanapal, efter en Paaskrift paa Statuen fra sildigere Tider; jeg troer, at den hidtil er den eneste i sit Slags. Det kommer mig for, paa gamle Græske malede Leervaser at have seet den Indiske Bacchus i samme Costume. Det er en temmeligen vedtagen Mening, at *Naturen og dens frembringende Kraft* sindbilledligen er udtrykt ved det personlige Væsen, som Grækerne kaldte Διόνυσος. Dette Symbol, eller rettere denne Hieroglyph, finde vi paa enkelte, dog meget sieldne, Basrelieffer udtrykt med det almindeligere og forstaaeligere Sindbillede, nemlig Phallus eller Mandslemmet, der paa nogle Bacchanalske Forestillinger viser sig skiult i en afsides hensat mystisk Casse.

Med denne sindbilledlige Betydning forbandtes *Begrebet om stadig Fremgang i Forædling, saavel hos Menneket selv som i alle Verdens og det menneskelige Livs Anliggender.* Ogsaa denne Hieroglyph have Kunstnerne betegnet med en almindeligere og i Oldtiden mere bekiendt, nemlig ved tvende Slang, hvis Hoveder sædvanligen stikke frem af den i de Bacchiske Processioner og övrige Bacchanalske Forestillinger hyppigen anbragt mystiske Casse. Slangen, som billede paa Cultur, er uden al Tvivl en Asiatick Hieroglyph. I den Mosaiske Mythe om de tvende første Menneskers tabte Uskyldighed er Slangen Culturens Genius. Hos Grækerne ere de fleste af de Guddomme, der staae i noget Forhold

til Menneskehedens Cultur, udmærkede ved denne Oldtidens Hieroglyph: Triptolem, Ceres's Lærling, sidder paa en Vogn, trukken af tvende Slanger; Hermes, de Græske Guders κήρυξ, har sit Heroldsscepter omvundet af tvende Slanger; i Neptun Erechtheus's og Minerva Polias's Tempel i Athenen underholdtes tvende Slanger; om Æsculaps Stav snoer sig en Slange; Hygiæa mader en Slange af en Offerskaal. Oraklet i Delphi, Sædet for Viisdom og Oplysning i Grækenlands raae og barbariske Oldtid, eies og bestyres af Slangen Python, indtil en høiere Culturs Genius, nemlig Apollo, dræber den, og bemægter sig Oraklet. Dette Begreb om Forædling og Cultur i det menneskelige Liv var, under Symbolet Διόνυσος, nøie forbundet med *Begrebet om Viinavl*; da Viinavlen paa mange Steder havde haft samme Indflydelse paa Menneskehedens Cultur, som Kornavlen paa andre Steder. Derfor blive og Demeter og Dionysus (Ceres og Bacchus) i Oldtiden anseere som den menneskelige Culturs Stiftere. Denne Forestilling grundede sig paa den rigtige Erfaring, at Jordens Dyrkning havde haft en velgiørende Indvirkning paa raae og omvandrende Nomader.

I de Dionysiaske religiøse Høitideligheder, der med Tiden forandrede til Mysterier eller, som de og med et særegt Navn kaldes, Orgier, blev Overgangen fra vilde til blidere Sæder ved Sindbilleder forestillet; i Tidens Længde tænkte man ikke mere paa Sindbilledernes oprindelige Betydning; og da udartede disse Orgiers religiøse Skikke til Kaadhed, Usædelighed og tilsidst til virkelige Udsvævelser og Galenskab. Vi finde derfor i Græske Myther af et fernt Old, at vise og retsindige Regenter alvorligen have modsat sig disse Orgiers Indførelse i deres Stater;

af flere Exempler vil jeg kun anføre tvende, der ere de bekiendteste: Lycurgus, Regent i Thracien, og Pentheus, Regent i Theben.

De Dionysiaske Orgiers religiøse Ideer og Skikke vare af forskiellig Oprindelse, fra forskiellige Lande og forskiellige Tider. Der var i disse Orgier Ideer og Skikke fra Lande dybt inde i Asien, fra Asiens Kystbeboere, især Phoenicerne, og mod Sönden fra Ægypterne. Da de Dionysiaske Orgier ere yngre end de Samothraciske og Phrygiske Mysterier; forekomme ofte Ideerne af disse blandede i Ideerne af hine. Hvad der især giör Undersögelserne over de Dionysiaske Orgier vanskelige, er, at man i Oldtiden selv, uden mindst Hensyn til disse Orgiers mangeartede Ideers forskiellige Oprindelse og Sammensmeltning med Ideer af ældre Mysterier, har villet giöre alle disse Forskieligheder til et Heelt og henføre dem under eet Princip. Alt hvad der hörte til de ældre Dionysiaske Orgier, blev samlet og forenet i den Thebanske Dionysus's Person, der ikke egentligen ansaaes som en Guddom, men som et udmærket og overordentligt Menneske. Anledningen til denne Hovedforandring i de ældre Dionysiaske Orgier kiender man ikke nöie; den bör uden Tvivl söges i de yngre Thebanske trieteriske Orgier, eller svarmeriske Ofringer, Processioner og Lystigheder, der hvert tredie Aar bleve gientagne, og i Oldtiden af Grækerne bleve meget sögte.

Ved denne Sammenblanding af de ældre Dionysiaske Orgier med de sildigere Thebanske trieteriske Orgier, aflægge hine deres egne oprindelige og antage disses nyere Character; saa at efter denne Tid i de Dionysiaske Orgier maa fastsattes tvende Epöcher, en ældre og en sildigere. Det synes, at Ideerne af de ældre Dionysiaske Orgier med Tiden ganske have tabt sig, og at Ideerne af de sildigere Thebanske trieteriske Orgier ere blevne de herskende.

I den sildigere Epoche antage de Dionysiaske Orgier især Ideer af Munterhed ved Vin, Yppighed og Vellever. Dionysus forestilles dertor af Digterne og Kunstnerne som ung, smuk og munter; han er bestandigen omgiven af muntre Fauner og dansende Bacchantinder; hans fortrolige Selskab synes at være Silen og Drengen Ampelus; undertiden kiører han i Procession med Ariadne, ledsaget af Kiærligheds-Guder, og omringet af sit sædvanlige muntre Følge af spögende Satyrer, Fauner og Bacchantinder. Ingen Æmner ere af Kunstnerne hyppigere og heldigere behandlede; Æmnerne selv indbyde Kunstneren til Raskhed, Liv og Afvexling i de enkelte Partierts sammensætning.

De Dionysiaske Høitideligheder, som helligholdtes i Athenen, og de dramatiske Stykker tilligemed Chorene, som, under disse Høitideligheder, med megen Pomp og Pragt opførtes, have og havt Indflydelse paa Mytherne om Dionysus: disse Høitideligheder gave Anledning, at Dionysus optoges i Samfund med Apollo og Muserne; Mytherne om ham bleve, dels ved Dithyramberne, i hvilke Dionysus ideligen anraabdes med Frydeskrig *Ἰακχῆ* og *Εὐαί*, hvoraf han først fik Tilnavnene *Βάκχος* og *Εὐίος*, dels ved de satyriske og tragiske Dramaer, udvidede og forandrede; man mærker dette især af Hygin's Fabler, fra den 119de til den 134te.

At nogle af Oldtidens Skribenter have behandlet Mytherne om Dionysus som Historie, seer man af de Forfattere, som Diodor fra Sicilien (III, 62 og fölgg.) blindt hen og uden mindste Skiönsomhed har fulgt.

En ikke uvigtig Kilde for Mytherne om Dionysus og sammes Orgier er Nonnus's *Dionysiaca*; men Hovedresultaterne af mine Undersøgelser angaaende dette Digt vil jeg ved en anden Leilighed meddele Selskabet.